

1.3 Landskab

Det østlige Midtjylland – fra bunden af Limfjorden og Viborg til Randers – er kendetegnende ved, at der er flere markante øst-vest gående ådale, Skalsåen, Nørreåen og Gudenåen. Disse ådale har bevaret flere af sine skove på de stejle skrænter op til de åbne højtliggende markflader på morænen. Øst herfor ligger Djursland med Mols og Helgenæs, som er karakteristisk ved at have landets mest kuperede og varierede landskaber, med en mosaik af forskellige landskabstyper som heder, overdrev, småskove, landbrug og med et net af snoede veje.

Mange af arealerne på Skov- og Naturstyrelsen, Kronjylland indgår som større eller mindre dele af et netværk af Danmarks større nationale naturområder. De er udpeget af Fredningsstyrelsen tilbage i 1984, og indeholder 55 nationale områder, der landskabeligt, geologisk og naturmæssigt hænger sammen. Følgende arealer er af betydning for distriktet:

1. Limfjorden

Arealerne ved Sundstrup ligger i den sydlige del af Limfjordsegnen i et kuperet landskab med vestvendte kystskrænter.

2. Skals Å – Mariager Fjord, smukt og varieret dal- og fjordlandskab

Skals Å – Mariager Fjord omfatter et dalsystem, der strækker sig fra Hjarbæk Fjord ved Limfjorden til Kattegat. Skals Å har sit udspring i Fusing Sø. På begge sider af Mariager Fjord veksler landskabet mellem landbrugsjord, skov og byer. Hist og her findes hede og krat. I de yderste lavvandede dele af fjorden er der foretaget større inddæmninger og opdyrkningsarbejder af såvel strandene som selve fjorden.

3. Hald Sø – Karup Å - Flyndersø

Her knækkede isranden under sidste istid. Området, som strækker sig i et bælte fra Flyndersø i vest til Hald Sø i øst, omfatter nogle af Danmarks største hedearaler. Stanghede er den østligste og strækker sig helt op til israndlinien. Landskaberne i den vestlige del af området dannes af flade smeltevandssletter med heder, plantager og landbrugsjorder omkring Karup Å.

Den østlige del består af et storslået bakke- og sølandskab omkring Hald Sø med marker, levende hegn og småskove.

Vest for Hald Sø hæver Dollerup Bakker sig – de er lyngklædte og med spredte enekrat. På halvøen,

Inderøen, som strækker sig ud i søen, vokser landets vestligste bøgeskov. Hald Ege-Langskov er derimod en gammel bevoksning med eg.

Hals Sø er ca. 3,3 km² og Danmarks næstdybeste sø med en dybde på 31 m. Søens opland består af landbrugsjord, eng, skov og hede samt mindre områder med bymæssig bebyggelse. De omkringliggende arealer består hovedsagelig af løvskov.

4. Nørreådal, et storslået ådalslandskab

Mellem Viborg og Randers ligger Nørreådal, hvor Nørreåen og Gudenåen forener sig. Ådalens bund består af udstrakte landbrugsarealer mellem enge, sumpe og moser. På de markante og stejle sider vokser der flere steder skov. Klostermarken og Bruunshåb ligger som skræntskove i den vestlige del af Nørreådal, mens Fussingøskovene ligger i den centrale/østlige del. Skræntskovene består her af en del ældre og varieret løvskov.

Ådalen har tidligere kun været udnyttet sparsomt. Siden er store arealer blevet opdyrket, men der er samtidig opstået vældige sumpskove på jorde, man ikke længere bruger til afgræsning eller tørvegravning. Dette har betydning for oplevelsen af landskabet, fordi ådalens ellers så markante skræntskove bliver mindre markante, når skovene strækker sig ud i ådalen. Omvendt har de uigennemtrængelige pilekrat og sumpe, sammen med de våde enge betydning for

insektspisende småfugle, for vand- og sumpfugle og for rovfugle. Områdets øde karakter giver gode betingelser for dyrearter, som kræver uforstyrrede forhold – her findes for eksempel en lille odderbestand.

5. De midtjyske dale, istidens smeltevandssletter

Området består af ét stort dalsystem, der i nord er forbundet med den brede Nørreådal, og i syd med Det midtjyske Søhøjland. Her ligger bl.a. Tange Sø, og dalene gennemløbes af Gudenåen, Lilleåen, Lyngbygård Å og Alling Å.

I dalene er der vandløb, søer og bevoksninger som giver en spændende variation i de ellers dyrkede og ret monotone moræneplateauer, som de skærer sig dybt ind i.

Dalenes terræn og de mange vådområder gør dem vanskelige at opdyrke. Dalsiderne har mange kilder, og hvor dalene mødes, findes de udstrakte enge og sumpe med græsningsarealer og pilekrat. Hjermind og Vindum skove ligger i og på skrænterne af dette dalsystem.

6. Danmarks længste å møder havet.

Randers Fjord, der før i tiden blev kaldt Gudenåfjorden, har sit udløb ved Udbyhøj. Her er kystlandet fladt og omgivet af rørskov, diger, lave enge, opdyrkede marker og ved lavvande med sandøer.

Den store, lavvandede bugt ud for udløbet er en vigtig rastestedsplads for vandfugle – området er i dag udlagt til Sødring vildtreservat. Randers Fjord med omgivende landskab afspejler fjordens udvikling efter istiden og har derfor stor geologisk og landskabelig betydning for forskning og undervisning.

7. Norddjursland, jyske kalkklinter og lækre sandstrande.

Området på den nordlige side af Djursland er skovrigt og morænebakker veksler mellem enge, kær og kystheder. I lavninger i terrænet søger korte åløb mod kysten. Variationen i landskabet er stor og gør området rigt på oplevelser. De fleste steder langs kysten er der sandstrande, og i næsten lodrette vægge træder undergrundens kalk frem. Der er mange gode badestrande i området.

8. Mols, masser af bakker og bjerge

Den sydligste del af Djursland er et af landets mest kuperede og varierede landskaber med store bakkedrag, der i Mols Bjerge hæver sig 137 m over havoverfladen. Fra et net af slyngede veje får man indtryk af en landskabelig variation af naturtyper med heder, skove, moser, græsningsarealer og strandenge. Området er fortsat overvejende landbrugsland, men mange dyrkede arealer er nu udlagt til permanent græsning eller tidligere tilplantet med nåletræer. Den

seneste udvikling går i retning af at rydde nåletræsplantningerne og genskabe overdrevslandskabet.

Ud over skov- og naturarealer indeholder distriktet 3 gods- og herregårdslandskaber: Fra vest er det Hald Hovedgård ved Viborg, Fussingø Gods ved Randers og Kalø Gods på Mols.

- Hald Hovedgård

Hovedgården – det femte Hale – er beliggende højt på en skråning i det store bakkelandskab, der omgiver Hald Sø.

Hovedbygningen er fra sidste halvdel af 1700-tallet og oprindeligt et porthus. Det er et smukt klassisk enkelt hus, opført i røde mursten med tegltag, omgivet af et gammelt og noget nedslidt barokanlæg. Anlægget strækker sig langt, smalt og symmetrisk om anlæggets midterakse gennem alléen, indgangspartiet, bygningen og fortsætter gennem selve barokanlægget med de to små hvidkalkede pavilloner med røde tegltag, ned til søen, over søen hvor akserne findes i skræntskoven på Inderøen.

- Fussingø Gods

Godset og det franske parkanlæg med resterne af Skeels herreborg (Gammelhaven) danner i samspil med Fussing Sø og de omgivende skove og marker en fin landskabelig helhed.

På billedet ses et af de klassiske elementer fra et barok parkanlæg, lindealléen. I Gammelhaven er alléerne meget høje og monumentale.

- Kalø Gods

Kalø Gods blev opført omkring 1700-tallet som ladegård under Kalø Slot (Kalø Slotsruin). Det er en meget smuk og velholdt trelænget bindingsværkbygning. Bagved ligger et lille jagtslot bygget i 1898 af en tysk adelsfamilie - von Jenisch, der dengang ejede Kalø Gods.

For alle tre landskaber gælder, at der er et meget tydeligt samspil mellem naturgrundlaget og gods- og herregårdslandskabernes kulturmønster. Karakteren og sammenhængene er vigtigt at bevare for forståelsen af og oplevelsesmulighederne i landskabet.